

וּכְתַב הַחֶתֶם-סוֹפֵר בַּחֲדוּשָׁיו: 'וּמְכַל מְקוֹם נִרְאָה לִי הָאֵל דְּבִזְמַנְנוּ מִקְפִּידִים מְאֹד מְאֹד מִבְּלִי לְגַלוֹת רֹאשׁ, וּמַחְשִׁיב אֶת הַמְּגַלָּה לְפֹשֶׁע - לֹא נִהְגּוּ אֲבוֹתֵינוּ כֵּן מִטַּעַם מִנְהַג פְּרִישׁוֹת וִירָאֵת שְׁמַיִם, דָּאֵם כֵּן נִשְׁיִם פְּנוּיֹת נְמִי, דְּלַעֲנִין זֶה אֵין לְחַלְק... אֲלֵא עַל כְּרַחֲךָ לֹא מִטַּעַם חֲסִידוֹת הִנְהִיגוּ כֵּן אֲלֵא מִעֵיקַר הַדִּין כְּמוֹ שְׁכַתֵּב הַט"ז (או"ח ה) מֵאַחֵר שֶׁעֲשָׂאוּהוּ עוֹבְדֵי ע"ז חָק לַע"ז לִילֵךְ דּוֹקָא בְּגִלּוּי רֹאשׁ וּלְכַבֵּד הַע"ז בּוֹזָה, אִם כֵּן נִאֲסָר לָנוּ מִן הַדִּין. וְלֹא עֲדִיף מִמְּצַבָּה שֶׁהִיְתָה אֶהוּבָה בְּיָמֵי הָאֲבוֹת וּמִשְׁעֵשָׂאוֹם אֲמוּרָיִים חָק לַע"ז שְׁנֵאָה הַקַּב"ה, וּמְכַל שֶׁכֵּן הָךְ. וּמִנְהַג זֶה נִהְגּוּ בּוֹכְרִים וְלֹא בְּנִקְבוֹת שְׁלֵהֶם, אֲדַרְבָּא אֵית בְּהוּ קַפִּידָא בִּינֵיהֶם שְׁלֵא תִלְכְּנָה בְּגִלּוּי רֹאשׁ לְבֵית ע"ז - עַל כֵּן לֹא הִחְמִירוּ אֲבוֹתֵינוּ בְּגִלּוּי רֹאשׁ דְּנִקְבוֹת פְּנוּיֹת'.

וְע' שַׁעַר הַצִּיּוֹן (ב סק"ז) שְׁבוּזְמַנְנוּ פְּשׁוּט שֶׁהִגְר"א מוֹדָה לַט"ז לְאֲסוּר מִדִּינָא.

וְיֵשׁ חוֹלְקִים בְּעֵיקַר הַדְּבָר וְסוֹבְרִים שְׂאִין בּוֹזָה אִסוּר הַלִּיכָה בַּחֲקוּתֵיהֶם כִּי אֵין נוֹהֲגִים כֵּךְ אֲלֵא לְשֵׁם כְּבוֹד (פֶּתַח הַדְּבָר). וְיֵשׁ אוֹסְרִים מִן הַדִּין רַק בְּשַׁעַת הַתְּפִילָּה וְאֵמִירַת דְּבַר שְׁבַקְדוּשָׁה, כִּי כֵּן הוּא חָק הַנּוֹצְרִים בְּשַׁעַת תְּפִלָּתָם (עפ"י צְרוּר הַחַיִּים. מוֹבָא בַּאֲצ. תַּלְמוּדִית כַּרְךָ יוֹ עַמ' שֵׁט. עוֹד בְּעִנֵּין אִסוּר 'בַּחֲקוּתֵיהֶם' בְּדַבָּר שֶׁמִּנְהַג גּוֹיִים שְׂאִין בּוֹ סֶרֶךְ ע"ז - ע' בְּיוֹסֵף דַּעַת ע"ז יא.) וְנִרְאָה שְׁכֵל שֶׁכֵּן בּוֹזְמַנְנוּ שֶׁהַכּוֹפְרִים אֲצֵלָם מְרֻבִּים, אֵין גִּילּוּי הָרֹאשׁ סַמָּן שֶׁל מִנְהַג ע"ז, עכ"פ שְׁלֵא בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה.

'דְּבִי מֵאִיר מֵתִיר אֶף בִּילוּדִים. וְחַכְמִים אוֹמְרִים לֹא נִתְכוּוֹן זֶה אֲלֵא...'. כְּבַר עַמְדוֹ הַקְּדוּמוֹנִים כִּי־צַד תִּיתְכֵן מִחֲלוּקַת חַכְמִים בְּעִנֵּין הַתְּלוּי בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם; נִצָּא לְשׁוֹךְ וְנִרְאָה? וְכַתֵּב הַנְּמוּקִי-יוֹסֵף בְּשֵׁם הַרִיטְב"א שֶׁמִּחֲלוּקַת ר"מ וְחַכְמִים בְּנוֹדֵר שֶׁשְׂכַח מָה הִיְתָה כּוֹוֹנָתוֹ בַּעַת הַנֶּדֶר, וְהַשְׂאֵלָה הִיא הָאֵם יֵשׁ לְלַכַּת אַחֵר הַלִּשׁוֹן הַמְּקוּבְּלַת אֲצֵל רֹב הָאֲנָשִׁים, אוֹ נַחֲשׁוּשׁ לְמִיעוּט הַמְּדַבְּרִים כְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה. נִמְצָא שֶׁמִּחֲלוּקַת בֵּין הַחַכְמִים הִיא בְּדִין וְלֹא בְּמִצִּיאוֹת.

וּבִתְשׁוּבוֹת חֲדָשׁוֹת שֶׁל בַּעַל תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן (נא) כְּתַב בְּדִיוֹנוֹ עַל נוֹשֵׂא אַחֵר, זֶה לְשׁוֹנוֹ: '...הָאֵ אֲשַׁכְּחֵן כְּמָה פְּלוּגָתָא דְּתַנָּאי בְּמַסַּכַת נְדָרִים דְּפִלְגִי מֵאִי נִקְרָא 'לִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם' וְכִי הָאִי גּוֹוֵנָא. וְלֹא אוֹזְלִינָן בְּתַר שְׂאֵר אֵינְשֵׁי דַּעֲלָמָא. וְכֵל שֶׁכֵּן בְּנִדּוֹן זֶה דְּאֵיכָא לִשׁוֹן הַשְּׁטֵר לְקַמּוֹ, דְּצִרִיךְ לְהַתְּבַרֵר עַל פִּי חַכְמִים... עכ"ל. נִקְטָה בְּפִשְׁיטוֹת שֶׁשִּׁיכַת מִחֲלוּקַת אֲצֵל הַחַכְמִים, כִּי־צַד לְדוֹן אֶת מִשְׁמַעוֹת דִּיבּוּרֵם שֶׁל בְּנֵי אָדָם. וּבִסְפֵר 'חִידוּשֵׁי בִתְרָא' (אוֹת רג) הַקְּשָׁה גַם הוּא כֵּן, וְהַסְּבִיר שְׂאִין זֶה מִחֲלוּקַת אֲלֵא כֵּל חֲכָם אֲמַר לְפִי מְקוּמוֹ וְשַׁעַתוֹ - 'מֵר כִּי אֲתֵרִיָּה וּמֵר כִּי אֲתֵרִיָּה וְלֹא פְּלִיגִי'. וְלִכֵּן כְּתַב שֶׁהַרְמַב"ם לֹא הִבִּיא כְּלָל מִשְׁנַת 'נּוֹלָדִים' וְ'לּוֹדִים' (וְהַמֵּאִירֵי הַעִיר עַל כֵּךְ. וְע' בְּשֵׁטְמ"ק וּבב"י). וְלֹא זָכַר מְדַבְּרֵי הַנְּמוּ"י וְתַה"ד הַמוֹבָאִים.

*

'לְמִימְרָא דְּנּוֹלָדִים דְּמִתִּילְדִין מִשְׁמַע... אֲלֵא מִשְׁמַע הַכִּי וּמִשְׁמַע הַכִּי' -

'... אֵיזְהוּ חֲכָם הַרּוֹאֵה אֶת הַנּוֹלָד - לֹא אֲמַר הַרּוֹאֵה אֶת שַׁעֲתִיד לְהִיְתָה. וְהֵינּוּ מִשׁוּם מִי שֶׁמִּפְּחָד מִהַעֲתִידוֹת בִּיּוֹתֵר - עֲלִיו נִאֲמַר אֲמַר עֲצֵל אֲרִי בְּחוּץ בְּתוֹךְ רַחֲבוֹת אֲרָצָתָא. וְאֲמַרו: 'מִן הַזְּהִירוֹת שְׁלֵא תִרְבֵּה לְהַזְהִיר'. וְאֲמַנְם אִישׁ חֲכָם שׁוֹקֵל הַעֲתִידוֹת בְּמָה שְׁכַבֵּר עֵבֶר וּמִמָּה שְׁכַבֵּר נַעֲשֵׂה בַּעוֹלָם כִּי־צַא בּוֹזָה, וּמִבִּיא רֵאִיָּה מִהַעֲבֵר עַל הַעֲתִיד הַאֲפֻשְׁרִי. וְהֵינּוּ שְׂאֵחֻז"ל הַרּוֹאֵה אֶת הַנּוֹלָד - שְׁכוּלָל הַעֲבֵר שְׁכַבֵּר נּוֹלָד עִם הַעֲתִיד לְהוֹלֵד כְּבִשְׁמַעֲתִין' (חִידוּשֵׁי חֶתֶם סוֹפֵר).

דף לא

'מְעוּלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אִסוּר בִּישְׂרָאֵל וּמוֹתֵר בְּכוֹתֵים' - 'שְׂאִינָן עוֹלִים לְרַגְלֵי אֶף עַל פִּי שְׁמַדְאוּרִייתָא הוּא - שֶׁהֵם שׁוֹנָאִים אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וְהֵר גְּרִיזִים בַּחֲרוּ לָהֶם בְּמְקוֹם יְרוּשָׁלַיִם' (פְּרוּשׁ הַרָא"ש ל:)

‘והאיכא ישמעאל?’ – כי ביצחק יקרא לך זרע כתיב. והאיכא עשו? ביצחק – ולא כל יצחק. וכן כתוב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה – ולא היה זה אלא בזרעו של יעקב. והרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם וגו’ (רמב”ם נדרים ט, כא ובפיה”מ, מאירי. וע”ע סנהדרין נט: רמב”ם מלכים י, ז; או”ח תקצא, ז ובמג”א).

– ‘כי רק ביעקב וזרעו נשרש כח האבות שהוא (יעקב) השרישם בקרבו על ידי השתדלותו גם כן, שיהיה ראוי ליקרא אב לבנים דהיינו המתהפך בשורשו – שזה כל כח האבות: להפך כח שרשם, עד שיזכו לכל זרעם אחריהם להיות נמשכים אחר השורש דמטעם זה נקראו ‘אבות’, דלזה צריך השתדלות עצומה. והוא (יעקב) נקרא (זח”א קג. וש”מ) ‘שלימו דאבהן’ שבו נשלמו כל ג’ כוחות להשתלם לגמרי... (ר’סיסי לילה עמ’ 98).

– ‘...כי תואר ‘אב’ ו‘אם’ הוא רק לכחם המתפשט בנן. וכמו שנתבאר לעיל בבאור הגמרא ‘אין קורין אבות אלא לשלשה’ שהאמונה המושרשת בלב כל איש ישראלי – מורשה מהאבות. ע’ ברמב”ן על פסוק ‘שרש פרה ראש’. ולכן אמרו: כי ביצחק יקרא לך זרע – ולא עשו וישמעאל, דאין קרויים זרע אברהם אף שהולידם והוא אב ההולדה, אין כחו ניכר בהם אחר ההולדה, אם לא שנתגייר דנקרא ‘בן אברהם’ שאמרו חז”ל (ברכות יג.) ‘בסוף אב לכל העולם כולו’, שהוא ראשון לגרים (כמ”ש חגיגה ג.) וכח ההתגיירות נמשך ממנו. וגם זה נקרא ‘אב’, כענין ‘זה בנה אב’...! (דובר צדק עמ’ 53. וע’ פהרא”ש ל: ד”ה אסור בישראל).

‘מתני’ בזבינא דרמי על אפיה. – אם כן אימא רישא לוקח ביותר. ועוד אימא סיפא שישראל נהנין לי [לוקח בפחות] ומוכר ביותר. ואי בזבינא דרמי על אפיה אפילו שוה בשוה? הקושיא היא אחת לרישא ולסיפא; מדוע ברישא לוקח ביותר הלא אפילו שוה בשוה מותר מאחר ואין הנאה ללוקח כי סחורה גרועה היא. וכן בסיפא שאסר את האחרים, מדוע מוכר ביותר בלבד הלא אפילו שוה בשוה הלוקחים אינם נהנים ממנו (פשוט).

(ע”ב) ‘גדולה מילה... שדוחה את השבת החמורה’ אף על פי שיכולה להעשות גם אם תידחה למחר, משא”כ פסח וקרבתנות ציבור שדוחים שבת כי כשיעבור היום ייבטל הקרבן (אמת ליעקב).

דף לב

‘באו אף וחימה ובלעוהו... תרי חימה הוו...’ עיקר הדין באותו מלאך הוא האותיות חמ, ומשולבים בו אותיות השם לצנן חומו וכענין איש ואשה, זכו שכינה ביניהם ואם לאו אש אוכלתם – בהינטל שם י”ה מהם המצננת את אשם; – כאשר שם השם משולב בין אותיות ח’ מ’ – אזי יוצא ראשי תבות חסד י’ מלאה הארץ. כשח”ו אותיות ח”מ סמוכות, אז הוא עידן ריתחא לשלוט בחוטה – יתמו חטאים מן הארץ. אמנם כשזוכים למחוק לגמרי, אזי שם י-ה מפסיק בין אותיות ח”מ ומבטלו לגמרי – ואז בא הצירוף: חדות י’ היא מעוזכם (חדושי חתם סופר).